

Adam Bułat

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

ORCID: 0000-0002-7012-4207

adam.bulat@vp.pl

Tomasz Oczkowski

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ORCID: 0000-0002-1479-3801

oczkotom@umk.pl

Problematyka karnej oceny sporządzenia protokołu walnego zgromadzenia niepublicznej spółki akcyjnej z udziałem osób nieposiadających praw do głosowania z akcji

Zadania prawa karnego w kontekście wartości istotnych z punktu widzenia stosunku spółki akcyjnej

Podstawowym zadaniem prawa karnego jest ochrona dóbr prawnych przed bezprawnymi zachowaniami stanowiącymi naruszenie bądź zagrożenie tych dóbr¹. Funkcja ochronna prawa karnego realizowana jest na co najmniej trzech płaszczyznach: represyjnej, prewencyjnej oraz zabezpieczającej². Jednakże prawo karne – poza ochroną dóbr tak istotnych, jak życie i zdrowie – chroni także cudze prawa majątkowe. W tym ostatnim aspekcie prawo karne powinno chronić także określony porządek gospodarczy. I w kontekście ochrony funkcjonowania gospodarki trafny jest wniosek Sławomira Żółtka, że prawo karne gospodarcze stanowi dopełnienie prawa gospodarczego, a ich wzajemna zależność polega na tym, iż „prawo gospodarcze to prawo wyznaczające płaszczyznę obrotu gospodarczego, a prawo karne to prawo strzegące jej granic”³.

¹ M. Cieślak, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1994, s. 14; J. Giezek, [w:] M. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2007, s. 24–25; A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2008, s. 14–15.

² J. Giezek, [w:] M. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, op. cit., s. 25 i wskazana tam literatura.

³ S. Żółtek, *Prawo karne gospodarcze w aspekcie zasady subsydiarności*, Warszawa 2009, s. 162.

Wartościami, które znajdują się pod szczególną ochroną norm prawa karnego gospodarczego, są m.in. wolna i uczciwa konkurencja, gwarancja własności oraz zasada równości⁴.

Walne zgromadzenie spółki akcyjnej – znaczenie tego organu w działaniu spółki akcyjnej, rola notariusza i innych osób w dokumentowaniu tego rodzaju zdarzeń

Spółka akcyjna jest osobą prawną, której powstanie, ustrój i ustanie regulują przepisy Kodeksu spółek handlowych (dalej jako k.s.h.). W tej spółce, jak w każdej spółce kapitałowej, zachodzi rozdzielenie sfery uprawnień właścicielskich od sfery zarządzania jej sprawami majątkowymi (gospodarczymi). Niemniej jednak spółka akcyjna jest najwyższą formą prawną wśród spółek, bo brak w niej jakiegokolwiek możliwości bezpośrednich prawnych relacji między właścicielami a zarządem. Stąd też istotę spółki akcyjnej zidentyfikować można przez przybliżenie instytucji kapitału zakładowego stanowiącego stały element w stosunku zmieniającego się substratu osobowego, czyli akcjonariuszy, oraz zasadniczy brak jakichkolwiek elementów osobowych, co różni ją od spółki z ograniczoną odpowiedzialnością⁵.

Zgodnie z teorią władztwa korporacyjnego (*corporate governance*) organy spółek kapitałowych można podzielić na tzw. organy właścicielskie i tzw. organy menedżerskie. W odniesieniu do spółki akcyjnej do pierwszej kategorii zalicza się walne zgromadzenie, które grupuje i wyraża interesy akcjonariuszy, którzy są zarazem inwestorami spółki, a do drugiej – zarząd prowadzący sprawy spółki oraz reprezentujący ją na zewnątrz (poza kilkoma wyjątkowymi sytuacjami) oraz radę nadzorczą, za pośrednictwem której akcjonariusze wykonują nadzór nad spółką⁶.

Akcjonariusze tworzą więc szczególnie organ spółki, jakim jest walne zgromadzenie, gdzie są kolegialnie podejmowane decyzje kluczowe dla spółki i dla jej właścicieli (np. podział zysku wypracowanego przez spółkę w danym roku obrotowym). Z mocy prawa organ ten tworzą podmioty posiadające prawa z akcji. Oznacza to, że odmiennie niż przy pozostałych organach spółki akcyjnej w postaci zarządu lub rady nadzorczej prawo do udziału w walnym zgromadzeniu nie wiąże się z aktem powoływania lub odwoływania⁷.

⁴ Ibidem, s. 161.

⁵ A. Szumański, [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Warszawa 2016, s. 644. Zob. także: S. Sołtysiński, [w:] S. Sołtysiński (red.), *Prawo spółek kapitałowych*, seria: System Prawa Prywatnego, t. XVIIIB, Warszawa 2010, s. 17–18 i poruszona tam kwestia bezpośrednich uprawnień kontrolnych udziałowca spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

⁶ Ibidem, s. 962–993.

⁷ M. Wróbel, *Lojalność członków organów kolegialnych w spółkach kapitałowych*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2020, nr 3(24), s. 31.

Zgodnie z art. 421 § 1 k.s.h. uchwały walnego zgromadzenia muszą być umieszczone w protokole sporządzonym przez notariusza. Uzupełnieniem tego przepisu jest art. 104 § 1 ustawy z 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (dalej jako pr. not.)⁸, który stanowi, że notariusz ma prawo sporządzać protokoły z walnych zgromadzeń spółek akcyjnych oraz spółdzielni. Dla dalszych naszych rozważań istotne jest również to, że art. 104 § 3 pr. not. uprawnia notariusza do sporządzania innego rodzaju protokołów niż opisane w art. 104 § 1 pr. not., w tym na żądanie zainteresowanego umieszcza w takim protokole jego własnego oświadczenia. Dwa inne przepisy pr. not. również mają znaczenie dla dalszych rozważań i są nimi: art. 80 § 2 oraz art. 81 pr. not. Pierwszy z nich jasno wskazuje, że „przy dokonywaniu czynności notarialnych notariusz jest obowiązany czuwać nad należytym zabezpieczeniem praw i słuszych interesów stron oraz innych osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne”. Drugi przepis stanowi, że notariusz ma obowiązek odmówić wykonania czynności sprzecznej z prawem⁹. Z kolei w art. 49 pr. not. ujęto, że w kontekście odpowiedzialności cywilnoprawnej za wadliwe czynności notarialne uwzględnia się fakt, iż rejent przy podejmowanych czynnościach powinien dochowywać szczególnej staranności. Oznacza to, że pr. not. obliguje notariusza do zachowania szczególnej staranności przy wykonywanych przez niego czynności. A to oznacza, że mamy tu do czynienia z wyższym normatywnym wzorcem staranności.

W art. 421 § 2 k.s.h. wskazano jednoznacznie, że w protokole stwierdza się prawidłowość zwołania walnego zgromadzenia i jego zdolność do powzięcia uchwał oraz wymienia się powzięte uchwały, a przy każdej uchwale: liczbę akcji, z których oddano ważne głosy, procentowy udział tych akcji w kapitale zakładowym, łączną liczbę ważnych głosów, liczbę głosów „za”, „przeciw” i „wstrzymujących się” oraz zgłoszone sprzeciwy. Do protokołu dołącza się listę obecności z podpisami uczestników walnego zgromadzenia oraz listę akcjonariuszy głosujących korespondencyjnie lub w inny sposób przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej. Lista obecności powinna obejmować wszystkie osoby uprawnione do udziału w walnym zgromadzeniu, a więc nie tylko właścicieli akcji, ale także użytkowników i zastawników akcji, gdzie akcjonariusze utracili prawo do głosowania oraz członków zarządu i rady nadzorczej, uprawnionych do udziału w każdym walnym zgromadzeniu spółki akcyjnej zgodnie z treścią art. 406⁶ k.s.h. (art. 410 § 1 k.s.h.)¹⁰. W tym sensie lista obecności jest powiązana z listą akcjonariuszy uprawnioną do udziału w walnym zgromadzeniu spółki akcyjnej, o której mowa w art. 407 § 1 k.s.h.

⁸ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1192.

⁹ Tak jednoznacznie: SN w wyroku z 7 listopada 1997 r., sygn. akt II CKN 420/97, *Legalis* nr 31766. Na odmowę wykonania czynności przysługuje zainteresowanemu prawo zaskarżenia jej do sądu (art. 83 pr. not.).

¹⁰ Tak: S. Sołtysiński, [w:] S. Sołtysiński (red.), op. cit., s. 560.

Sporządzenie tego drugiego dokumentu należy do obowiązków zarządu spółki akcyjnej i w nim umieszcza się akcjonariuszy, którzy spełnili wymogi udziału w danym walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, o których mowa w art. 406 §§ 1 i 2 k.s.h. Do dnia 1 marca 2021 r., tj. do zmiany stanu prawnego, wymogi te były odmienne w zależności od rodzaju posiadanych akcji. W myśl ówczesnego stanu prawnego przy akcjach imiennych do udziału w walnym zgromadzeniu spółki akcyjnej uprawniona była osoba wpisana do księgi akcyjnej na 7 dni przed terminem zwołanego walnego zgromadzenia¹¹. Przy akcjach na okaziciela konieczne zaś było złożenie dokumentów akcji na 7 dni przed odbyciem walnego zgromadzenia. Złożenie to mogło nastąpić w siedzibie spółki (tj. biurze zarządu), u rejenta, w banku czy też w firmie inwestycyjnej zlokalizowanych na terenie Europejskiego Obszaru Gospodarczego, wskazanych w treści ogłoszenia o zwołaniu walnego zgromadzenia.

Od dnia 1 marca 2021 r. lista akcjonariuszy uprawnionych do udziału w walnym zgromadzeniu obejmuje osoby wpisane w rejestrze akcjonariuszy na 7 dni przed terminem zwołania walnego (art. 406 § 1 k.s.h.). Zmiany te nie objęły jednak art. 407 § 1 k.s.h., który nadal przewiduje, że każdy zarząd ma obowiązek sporządzić i podpisać listę uprawnionych do udziału w zwołanym walnym zgromadzeniu. Połączenie treści art. 406 i art. 407 k.s.h. prowadzi do jednoznacznego wniosku, że listę tę zarząd sporządza między siódmym a trzecim dniem przed dniem zwołania walnego zgromadzenia. Te szczególne przepisy, zarówno w brzmieniu sprzed dnia 1 marca 2021 r., jak i od tego dnia, zabezpieczają stabilność akcjonariatu spółki na okoliczność zwołania i przeprowadzenia określonego walnego zgromadzenia¹². Dowody zwołania walnego zgromadzenia zarząd dołącza do księgi protokołów. Wreszcie przepis art. 409 § 1 k.s.h. określa krąg podmiotów uprawnionych do otwarcia walnego zgromadzenia i zgodnie z jego treścią otwiera je „przewodniczący rady nadzorczej albo jego zastępca, a następnie spośród osób uprawnionych do uczestnictwa w walnym zgromadzeniu wybiera się przewodniczącego. W razie nieobecności tych osób walne zgromadzenie otwiera prezes zarządu albo osoba wyznaczona przez zarząd”. Przepis ten nie pozostawia również żadnych wątpliwości, że z tego kręgu osób wybiera się przewodniczącego walnego zgromadzenia. Co prawda przepis ten ma charakter dyspozytywny, ale wyjątki w tej materii może określać tylko statut spółki akcyjnej. Co ważne (i nie bez znaczenia dla dalszych wniosków), przepisy te obejmują ważne etapy przed wyborem przewodniczącego walnego zgromadzenia spółki akcyjnej.

Ratio legis cytowanych regulacji świetnie oddaje fragment uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z 26 września 2008 r., w którym trafnie podnie-

¹¹ A. Nowacki, *Znaczenie wpisu do księgi akcyjnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2019, nr 4, s. 5.

¹² Tak: A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 301–633 Kodeksu spółek handlowych*, 2020, Lex, komentarz do art. 343 § 1 k.s.h.

siono, iż „fakt, że protokół walnego zgromadzenia sporządzany jest przez osobę zaufania publicznego oraz jego moc dowodowa przysługująca dokumentom urzędowym decydują o tym, że pełni on funkcję zabezpieczającą zarówno wobec spółki, jak i innych podmiotów, nawet nie biorących udziału w walnym zgromadzeniu. Na podstawie prawidłowo sporządzonego protokołu można ustalić, czy walne zgromadzenie zostało prawidłowo zwołane, czy było zdolne do powzięcia uchwał, czy uchwały faktycznie zostały podjęte i jakim stosunkiem głosów, czy akcjonariusze, którzy głosowali przeciwko uchwale, po jej powzięciu zażądali zaprotokołowania sprzeciwu, oraz to, jakie uchwały zostały podjęte, przy czym nie chodzi tylko o ustalenie przedmiotu uchwał, ale przede wszystkim ich treść”¹³.

Ustawodawca, nakładając obowiązek protokołowania uchwał walnego zgromadzenia w formie aktu notarialnego oraz określając wymogi minimalne, które powinien spełniać taki protokół, z jednej strony miał na celu zapewnienie stanu pewności prawnej w stosunkach wewnętrznych oraz zewnętrznych spółki akcyjnej, a z drugiej objęcie tej sfery ochroną karnoprawną. Zgodnie bowiem z art. 2 § 1 pr. not. notariusz w zakresie swoich uprawnień działa jako osoba zaufania publicznego, korzystając z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym. Konsekwencją ustawowego nadania notariuszowi statusu funkcjonariusza publicznego jest objęcie go hipotezą normy zawartej w art. 231 § 1 Kodeksu karnego, który stanowi, że funkcjonariusz publiczny, który przekraczając swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków, działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Nakaz sporządzania czynności notarialnych zgodnych z prawem jako podstawowa powinność notariusza

Przy dokonywaniu czynności notarialnych notariusz jest obowiązany czuwać nad należyтым zabezpieczeniem praw i słusznym interesów stron oraz innych osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne (art. 80 § 2 pr. not.). W doktrynie prawa cywilnego podnosi się, że wskazana regulacja nie może stanowić samodzielnej podstawy odmowy dokonania czynności notarialnej, gdyż dojść do niej może tylko wtedy, gdy ziszczy się warunek wskazany w art. 81 pr. not., zgodnie z którym notariusz zobowiązany jest odmówić dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem¹⁴. Mateusz Grochowski zauważa, że przepis ten jest swoistym przykładem przełamania typowej dla

¹³ Wyrok SN z 26 września 2008 r., sygn. akt V CSK 91/08, Biuletyn SN 2009, nr 1.

¹⁴ A.J. Szereda, *Czynności notarialne. Komentarz do art. 79–112 Prawa o notariacie*, Warszawa 2018, komentarz do art. 80 teza II.3; M. Grochowski, [w:] K. Osajda (red.), *Prawo o notariacie. Komentarz*, Warszawa 2019, komentarz do art. 20 teza 2.1.

prawa prywatnego separacji formy i treści zdarzeń prawnych i wynika „ze szczególnej roli notariusza w obrocie prawnym oraz przyznania dokonywanym przez niego czynnościom charakteru urzędowego. Uzależnienie zachowania formy notarialnej od zgodności z prawem czynności, która ma stanowić jej przedmiot, zwiększa wiarygodność tych czynności – zarazem zaś pewność obrotu dokonywanego z udziałem notariusza”¹⁵.

Przechodząc na grunt obowiązków notariusza sporządzającego protokół walnego zgromadzenia spółki akcyjnej, należy przytoczyć pogląd, zgodnie z którym notariusz pełni w takiej sytuacji jedynie funkcję „aktywnego protokolanta”, zaś jego rola w zakresie treści uchwał jest ograniczona i sprowadza się do możliwości pouczenia uczestników walnego zgromadzenia o wadliwości podejmowanej uchwały (bądź innych ewentualnych uchybieniach proceduralnych), dokumentując to odpowiednimi wzmiankami, których znaczenie dowodowe podlegać będzie następnie ocenie sądu¹⁶. Stanowisko to uznać należy za słuszne, a jego poprawność wynika chociażby z treści cytowanego już wcześniej art. 421 § 1 k.s.h., który wyraźnie stanowi, że autorem opisywanych uchwał jest walne zgromadzenie, a rola notariusza ogranicza się jedynie do ich zaprotokołowania. Oznacza to, że notariusz zasadniczo nie ponosi odpowiedzialności (zarówno cywilnej, jak i karnej) za treść uchwał walnego zgromadzenia, gdyż nie pochodzą one od niego.

Ale pojawia się inna kwestia – czy w kontekście powyższego stanowiska notariusz może w ogóle karnie odpowiadać za przekroczenie swoich uprawnień lub niedopełnienie obowiązków przy sporządzaniu protokołu walnego zgromadzenia spółki akcyjnej?

Poświadczenie walnego zgromadzenia jako podstawowy obowiązek notariusza

W ocenie autorów niniejszych rozważań odpowiedź na zadane w poprzedniej części tekstu pytanie tkwi przepisie w art. 421 §§ 1 i 2 k.s.h. w związku z art. 104 §§ 1 i 4 pr. not. Od razu należy podkreślić, że nasze stanowisko jest tu jednoznaczne, gdyż notariusz odpowiada również za weryfikację, czy sporządza protokół z walnego zgromadzenia spółki akcyjnej. W protokole walnego zgromadzenia spółki akcyjnej sporządzonym przez notariusza siłą rzeczy powinny być umieszczone uchwały walnego zgromadzenia, czyli organu spółki, którego „uruchomienie” wymaga każdorazowego wyczerpania procedury zawartej w przepisach k.s.h. oraz statucie spółki akcyjnej. Notariusz, sporządzając w formie aktu notarialnego dokument nazwany „protokołem walnego

¹⁵ M. Grochowski, [w:] K. Osajda (red.), op. cit., komentarz do art. 81 tezy 3–3.1.

¹⁶ A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz. Część II*, t. I: Art. 79–91, Warszawa 2012, komentarz do art. 81 teza 161.

zgromadzenia”, poświadcza więc, że opisane w protokole zdarzenie oraz zawarte w nim uchwały pochodzą od spółki, a ściślej od jej organu właścicielskiego, czyli walnego zgromadzenia. O ile więc jego rola w trakcie protokolowania samego przebiegu walnego zgromadzenia i przebiegu głosowania nad uchwałami jest ograniczona i kluczowa jest tu rola przewodniczącego walnego¹⁷, to nie da się pominąć faktu, że rejent sporządza albo protokół, o którym mowa w art. 104 § 1 pr. not. (czyli protokół walnego zgromadzenia), albo odmawia dokonania czynności z uwagi na fakt, że istnieją obiektywne wątpliwości co do tego, czy protokolowane zdarzenie jest walnym zgromadzeniem spółki akcyjnej. Sporządzenie zaś przez rejenta protokołu na żądanie osoby stawającej, o którym mowa w art. 104 § 3 pr. not., przypominającego protokół walnego zgromadzenia, także nie powinno mieć miejsca, gdyż nie jest to *de facto* oświadczenie osoby stawającej, ale stworzenie dokumentu, który jest podobny do protokołu walnego zgromadzenia.

Niewątpliwie bowiem samą listę obecności na zwołanym walnym zgromadzeniu sporządza i podpisuje wybrany przewodniczący walnego zgromadzenia i lista ta stanowi załącznik do protokołu notarialnego (art. 410 § 1 k.s.h.). Za sporządzenie listy i jej treść odpowiada przewodniczący walnego zgromadzenia, a nie rejent sporządzający notarialny protokół walnego zgromadzenia. Niemniej jednak sam protokół – jako protokół z walnego zgromadzenia spółki akcyjnej – sporządza już bezpośrednio notariusz, a to powinno oznaczać, że wskazane wyżej przepisy określające także minimalny i konieczny standard weryfikacji, czy jest to walne zgromadzenie, winny być uwzględniane także przez samego notariusza (wskazane art. 406, 407 § 1 i 409 § 1 k.s.h.). Notariusz bowiem odpowiada także za to, że przy czynnościach notarialnych nie zostaną naruszone prawa innych osób, których dana czynność dotyczy (art. 80 § 2 pr. not.). Poza dyskusją winna być okoliczność, że sporządzenie protokołu walnego zgromadzenia, w którym nie biorą udziału osoby uprawnione w rozumieniu art. 406 k.s.h. i art. 407 k.s.h., może godzić w bezpieczeństwo prawne samej spółki akcyjnej, jak i jej akcjonariuszy. W szczególności jeśli w tego rodzaju protokole zmieniony zostanie skład rady nadzorczej, ta następnie dokona zmiany składu zarządu, a nowy „zarząd” dokona np. wyzbycia się aktywów spółki akcyjnej.

Na marginesie należy wskazać, że zawężenie wykładni obowiązków rejenta i *de facto* zwolnienie go z jakiegokolwiek odpowiedzialności za sporządzenie protokołu walnego zgromadzenia spółki akcyjnej będzie powodować, że ostatnia nowelizacja k.s.h. także nie będzie miała żadnego znaczenia prawne-

¹⁷ Zob. wyrok SA w Białymstoku z 3 marca 2020 r., sygn. akt I ACa 588/19, *Legalis* nr 2398598, w którym stwierdzono, że „rolą notariusza jest odnotowanie przebiegu takiego zgromadzenia, do przewodniczącego zgromadzenia należy zaś m.in. dopuszczanie do udziału w tym zgromadzeniu, a więc też ustalanie tożsamości i uprawnienia do uczestniczenia w obradach oraz wykonywania prawa głosu”.

go. A zmiany dokonane z dniem 1 marca 2021 r. na mocy ustawy z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw miały na celu utrudnienie możliwości pozorowania tego rodzaju zdarzeń, w szczególności przez eliminację możliwości posługiwania się sfalszowanymi dokumentami akcji¹⁸. Nie wchodząc w szczegóły tej nowelizacji, istotne jest to, że od dnia 1 marca 2021 r. akcje niepublicznych spółek akcyjnych uległy dematerializacji¹⁹. Co więcej, aktualnie wszystkie osoby uprawnione z akcji oraz informacje związane z obrotem prawami z akcji będą ujęte w rejestrze akcjonariuszy prowadzonym przez profesjonalny podmiot (dom maklerski, bank prowadzący dom maklerski) albo przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych, w związku ze „zdeponowaniem” tam akcji (art. 328¹ §§ 1 i 2 k.s.h., art. 328¹¹ §§ 1 i 2 k.s.h., art. 328¹² k.s.h., art. 343 § 1 k.s.h., art. 406 § 1 k.s.h., art. 23 ustawy nowelizującej). Nadto każdy akcjonariusz lub inna osoba uprawniona z akcji w dowolnym czasie mogą uzyskać stosowne zaświadczenie o ilości akcji zdeponowanych lub akcji wpisanych do rejestru (art. 328⁶ § 1 k.s.h., art. 328¹³ § 1 k.s.h.). Jednakże, jak wcześniej wskazano, zmiany te nie będą miały znaczenia prawnego w interesującej nas problematyce, jeśli rejent ma wyłącznie poprzestać na oświadczeniu przewodniczącego walnego zgromadzenia. W takim bowiem wypadku znowu rejent niczego nie będzie weryfikował, a to może przecież oznaczać, że przewodniczący poświadczy nieprawdę. W konsekwencji więc jeśli za potwierdzenie faktu charakteru prawnego spotkania ma odpowiadać tylko wybrany przez uczestników przewodniczący, to osoby podszywające się pod akcjonariuszy nadal nie będą miały żadnych trudności w uzyskaniu tego rodzaju dokumentu. A jak wiadomo, przy zbywaniu nieruchomości notariusz weryfikuje jednak poprawność twierdzeń zbywcy, że jest właścicielem zbywanej nieruchomości. Nie można znaleźć żadnych przesłanek co do tego, aby notariusz nie weryfikował w dostępny prawem sposób, czy zebrane osoby posiadają prawa do głosowania z akcji danej spółki akcyjnej. Stąd też jasne stanowisko autorów niniejszego artykułu, że rejent ma obowiązek zweryfikować oświadczenie przewodniczącego, czy w tym wypadku nie zachodzą wątpliwości co do znaczenia prawnego zdarzenia.

Stanowisko to koresponduje z poglądem Andrzeja Szumańskiego, który wskazuje, że „notariusz, uczestnicząc w walnym zgromadzeniu, winien stwierdzić prawidłowość jego zwołania, zdolność do powzięcia uchwał, ilość głosów za każdą uchwałą i zgłoszone sprzeciwy”²⁰. Odnotować przy tym należy, że

¹⁸ Dz.U. z 2019 r., poz. 1798 ze zm.

¹⁹ B. Wiczerzyńska, *Rejestr akcjonariuszy niepublicznych spółek akcyjnych i komandytowo-akcyjnych*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2020, t. XXVI, s. 358–359. Autorka trafnie wskazuje, że nowe przepisy powodują, iż zamiast akcji – papieru wartościowego pojawia się akcja jako prawo wartościowe, a w miejsce dokumentu papierowego powstaje dokument elektroniczny – zapis elektroniczny w nowym systemie rejestrowym (rejestrze akcjonariuszy).

²⁰ A. Szumański, [w:] W. Pyziol, A. Szumański, I. Weiss, op. cit., s. 1028.

w piśmiennictwie podnoszony jest także pogląd odmienny, zgodnie z którym osobą uprawnioną do stwierdzenia prawidłowości zwołania walnego zgromadzenia oraz jego zdolności do powzięcia uchwał jest wyłącznie przewodniczący walnego zgromadzenia, a nie notariusz²¹.

Rozróżnić jednak należy dwie zasadniczo odmienne sytuacje: pierwszą, w której oświadczenia protokolowane przez notariusza składa walne zgromadzenie (czyli organ spółki składający się z jej akcjonariuszy, ewentualnie uprawnionych do oddania głosu zastawników i użytkowników akcji), które zostało zwołane wadliwie, tzn. niezgodnie z normami regulującymi tryb jego zwołania (zawartymi w przepisach kodeksu spółek handlowych oraz statucie spółki) lub gdy podjęte uchwały godzą w interes spółki lub mniejszościowego akcjonariusza, oraz drugą, w której oświadczenie przed notariuszem składają podmioty, które w rzeczywistości nie posiadają statusu akcjonariuszy (ewentualnie uprawnionych do wykonywania prawa głosu zastawników bądź użytkowników akcji), ale uzurpują sobie prawo do występowania w charakterze walnego zgromadzenia spółki akcyjnej.

W pierwszym przypadku dojdzie do powzięcia przez walne zgromadzenie uchwały, która ewentualnie może zostać zaskarżona w trybie przewidzianym w art. 425 k.s.h. lub ewentualnie w art. 422 k.s.h. Istotne jest bowiem to, że „wadliwe” uchwały podjęte na walnym zgromadzeniu mogą być wyeliminowane z obrotu w dwóch odrębnych, szczególnych procedurach. Pierwsza z nich wiąże się ze stwierdzeniem ich nieważności, jeśli przy ich podejmowaniu doszło do naruszenia przepisów prawa. Drugi zaś tryb wyeliminowania ich z obrotu prawnego to uchylenie danej uchwały, o ile jest to uchwała albo godząca w interes spółki albo godząca w interes mniejszościowego akcjonariusza i jest to uchwała albo sprzeczna ze statutem spółki, albo sprzeczna z dobrymi obyczajami²². Nie wchodząc w skomplikowane kwestie prawa handlowego, do czasu orzeczenia uwzględniającego pozew o unieważnienie lub uchylenie danej uchwały są one wiążące dla spółki, dla akcjonariuszy i osób trzecich (można wnosić o zabezpieczenie pozwu, ale to kwestia wtórna). Już to otoczenie prawne wskazuje na ogromne znaczenie protokołów „udających” protokół z walnego zgromadzenia spółki akcyjnej. Bowiem w ocenie autorów w drugim z opisanych zdarzeń w ogóle nie dojdzie do złożenia skutecznego oświadczenia woli przez walne zgromadzenie spółki akcyjnej, a powzięta uchwała będzie mogła zostać określona mianem „nieistniejącej”²³. Trafnie wskazuje się przy tym, że akcep-

²¹ Zob. m.in. A. Krysiak, [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2020, komentarz do art. 421 teza II pkt 2 oraz wskazana tam literatura.

²² A. Jarocho, *Powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki kapitałowej*, Toruń 2010, s. 49–50.

²³ Koncepcja ta jest akceptowana w orzecznictwie: wyrok SN z 14 kwietnia 1992 r., sygn. akt I CRN 38/92, OSNC 1993, Nr 3, poz. 45; uchwała SN z 2 lutego 1994 r., sygn. akt III CZP 181/93, OSNC 1994, Nr 9, poz. 167; wyrok SN z 13 marca 1998 r., sygn. akt I CKN 563/97, OSNC 1998, Nr 12, poz. 205; wyrok SN z 12 maja 2006 r., sygn. akt V CSK 59/06, Lex nr 200907; wyrok SN

tacja tej koncepcji prawnej pozwala na racjonalne wyłączenie spod sporu korporacyjnego sytuacji, w której spółka akcyjna oraz jej akcjonariusze stają się przedmiotem zamachu osób z zewnątrz struktury spółki akcyjnej²⁴. Poza dyskusją winien być także fakt, że „głosowanie” z akcji, do których nie posiada się żadnych praw, jest działaniem godzącym w interesy tych osób, które w rzeczywistości posiadają prawo do głosowania z danych akcji.

Przenosząc powyższe uwagi na grunt rozważań dotyczących odpowiedzialności karnej notariusza sporządzającego protokół walnego zgromadzenia, trzeba przyjąć, że notariusz nie popełnia przestępstwa z art. 231 § 1 Kodeksu karnego, jeżeli sporządza protokół dokumentujący walne zgromadzenie, które zostało zwołane z uchybieniem przepisów zawartych w k.s.h. bądź w statucie spółki.

Jednakże rejent przed sporządzeniem rzeczzonego aktu notarialnego, który nazywa protokołem walnego zgromadzenia spółki akcyjnej, powinien żądać okazania dokumentów poświadczających, że w zdarzeniu tym biorą osoby uprawnione. Co najmniej winien on żądać okazania listy, o której mowa w art. 407 § 1 k.s.h. Innymi słowy, w ocenie autorów notariusz przyjmujący zlecenie sporządzenia protokołu walnego zgromadzenia powinien zweryfikować uprawnienia osób biorących udział w tej czynności przez pryzmat wymienionych przepisów. Ich prawidłowe zastosowanie w zasadzie wyłącza możliwość „podszycia się” nieuprawnionych osób pod walne zgromadzenie danej spółki akcyjnej. Analizując dowody prawidłowego zwołania walnego zgromadzenia, rejent powinien zwrócić szczególną uwagę na autorów ogłoszenia zamieszczonego w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym” oraz na jego treść. Przy zwołaniu walnego zgromadzenia przez akcjonariuszy w trybie wskazanym w art. 399 § 3 k.s.h. notariusz ma obowiązek zażądać, aby osoby zlecające mu tę czynność wykazały, że akt ten rzeczywiście pochodzi od osób uprawnionych do takiego działania. To z kolei przed 1 marca 2021 r. powinno się wiązać z kazaniem dokumentu akcji lub z okazaniem świadectwa rejestrowego lub zaświadczenia z depozytu po dniu 1 marca 2021 r. Wiedzę na temat osób uprawnionych do wzięcia udziału w walnym zgromadzeniu oraz liczbę głosów przysługujących danemu akcjonariuszowi notariusz musi również powziąć od zarządu spółki, który zobowiązany jest do sporządzenia listy akcjonariuszy, o której mowa w art. 407 § 1 k.s.h. Obowiązujące przepisy w zasadzie uniemożliwiają prze-

z 12 grudnia 2008 r., sygn. akt II CSK 278/08, Lex nr 520012 – orzeczenia podjęte zarówno na gruncie kodeksu handlowego, jak i – co istotne – na gruncie k.s.h. Jest to jedna z bardziej kontrowersyjnych kwestii prawnych w aktualnym stanie prawnym. Szerzej zob. A. Gierat, *Korporacyjne uprawnienia kontrolne wspólników spółek kapitałowych*, Toruń 2010, s. 260–262 (koncepcja uchwał „nieistniejących” ma też swoich przeciwników w doktrynie).

²⁴ T. Oczkowski, *Znaczenie prawne koncepcji uchwał nieistniejących w praktyce funkcjonowania spółek kapitałowych – rozważania w kontekście możliwości „urogiego” przejęcia kontroli nad publiczną spółką akcyjną*, [w:] A. Kidyba, M. Michalski (red.), *Spółki Skarbu Państwa na rynku kapitałowym*, Warszawa 2017, s. 167–168.

prowadzenie walnego zgromadzenia bez współdziałania z zarządem spółki (który jest jedynym podmiotem legitymowanym do podjęcia niektórych czynności technicznych). Stąd też daleko idącą ostrożność u rejenta powinny wzbudzić wszystkie te sytuacje, w których grupa rzekomych akcjonariuszy, w oparciu o gołosłowne twierdzenia niepoparte dokumentami pochodzącymi od spółki, usiłuje uzyskać akt notarialny zatytułowany jako „protokół walnego zgromadzenia”.

Odpowiedzialność karna notariusza sporządzającego nierzetelny protokół walnego zgromadzenia w świetle wybranych poglądów doktryny i orzecznictwa

Stanowisko zaprezentowane w niniejszym artykule koresponduje z odnotowywanymi wcześniej w doktrynie i w orzecznictwie poglądami dotyczącymi ram odpowiedzialności karnej notariusza za przestępstwo z art. 231 § 1 Kodeksu karnego. Jednakże ewentualne przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków przy wykonywaniu powierzonych mu czynności musi prowadzić do skutku w postaci wystąpienia konkretnego niebezpieczeństwa powstania szkody (o charakterze przede wszystkim majątkowym, ale także niemajątkowym), dotykającej interes publiczny lub prywatny stron takich czynności. Nie wystarcza natomiast samo zachowanie przekraczające uprawnienia lub oznaczające niedopełnienie obowiązków²⁵. W analizowanym przypadku niebezpieczeństwo powstania szkody – i to zarówno po stronie akcjonariuszy, jak również samej spółki – wiąże się z pojawieniem się w obrocie prawnym dokumentu, który może prowadzić do przejęcia spółki akcyjnej przez nieuprawnioną do tego osobę. Szkada ta ma charakter zarówno majątkowy (z uwagi chociażby na konieczność sfinansowania działań prawnych nakierowanych na ochronę spółki), jak i niemajątkowy (n.. utrata wiarygodności podmiotu gospodarczego, związana z istniejącym stanem niepewności prawnej). Nadto również zagrożony jest tu interes publiczny, gdyż akt notarialny poświadczający uchwały walnego zgromadzenia (które w rzeczywistości nie obradowało) może stanowić uzasadnienie wniosku o zmianę danych w rejestrze przedsiębiorców, doprowadzając finalnie do jego niezgodności z rzeczywistym stanem prawnym.

W postanowieniu z dnia 20 grudnia 2016 r. Sąd Najwyższy stwierdził jednoznacznie, że notariusz może ponosić odpowiedzialność karną na podstawie art. 231 § 1 Kodeksu karnego w razie ustalenia, że w sposób Rażący i oczywisty nie dopełnił obowiązków, w tym określonych w art. 80 §§ 2

²⁵ J. Giezek, *Odpowiedzialność karna notariusza w świetle art. 231 kodeksu karnego*, „Rejent” 2006, nr 3, s. 39. Zob. także C.P. Klak, *Notariusz a przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów*, „Nowy Przegląd Notarialny” 2012, nr 4(54), s. 83.

i 3 pr. not., czym działał na szkodę interesu publicznego lub prywatnego. W tym samym orzeczeniu przyjęto, że działanie notariusza w celu osiągnięcia korzyści majątkowej w rozumieniu art. 231 § 2 Kodeksu karnego w zw. z art. 115 § 4 Kodeksu karnego może być uznane dążeniem do uzyskania wynagrodzenia za sprzeczną z prawem czynność notarialną podjętą z naruszeniem nakazu odmowy jej dokonania, określonym w art. 81 pr. not.²⁶

W wyroku z 21 grudnia 2017 r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie zwrócił uwagę na rolę notariusza jako elementu systemu wymiaru sprawiedliwości, który „wprawdzie nie znajduje się w jego strukturze, ale pełni funkcję prewencji jurysdykcyjnej dzięki temu, że dokonanie czynności w jego obecności ma zapobiegać sporom, trudnościom dowodowym, a co najważniejsze – zapewniać bezpieczeństwo prawne w sferze szeroko rozumianego obrotu prawnego”. W dalszej części uzasadnienia podkreślono wagę ciążących na notariuszu obowiązków w postaci konieczności weryfikacji, czy dana czynność nie jest sprzeczna z prawem (art. 81 pr. not.), a także czuwania nad należyтым zabezpieczeniem praw i słusznym interesów stron oraz innych osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne (art. 80 §§ 2 i 3 pr. not.)²⁷. Brak weryfikacji statusu osób uzurpujących sobie prawo do działania w charakterze walnego zgromadzenia spółki akcyjnej stanowi wręcz akademicki przykład działania rażąco sprzecznego z funkcją pełnioną przez notariusza w systemie wymiaru sprawiedliwości i przez to narusza rodzajowy przedmiot ochrony przestępstwa z art. 231 § 1 Kodeksu karnego (którym jest działalność instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego).

Podsumowanie

Podsumowując, należy przyjąć, że notariusz sporządzający protokół walnego zgromadzenia spółki akcyjnej zasadniczo nie ponosi odpowiedzialności karnej za treść uchwał tegoż organu, ponieważ oświadczenia te nie pochodzą od niego, a umieszczenie ich w dokumencie mającym postać aktu notarialnego stanowi realizację przysługującego temu podmiotowi prawa (a nawet obowiązku) do złożenia oświadczenia przy udziale notariusza.

Podstawowym obowiązkiem rejenta jest jednak zweryfikowanie – przez pryzmat dokumentów przedłożonych przez podmiot żądający dokonania czynności notarialnej oraz wpisów w rejestrze przedsiębiorców – czy przedmiotem zlecenia rzeczywiście będzie sporządzenie protokołu z obrad walnego zgromadzenia, czyli organu właścicielskiego spółki akcyjnej. Obowiązek ten można

²⁶ Postanowienie SN z 20 grudnia 2016 r., sygn. akt V KK 316/16, OSNKW 2017, Nr 4, poz. 23.

²⁷ Wyrok SA w Szczecinie z 21 grudnia 2017 r., sygn. akt II AKa 172/17, Legalis nr 2180379.

porównać do powinności sprawdzenia danych osoby fizycznej składającej przed notariuszem dane oświadczenie woli. Jeżeli zatem osoba zlecająca notariuszowi sporządzenie protokołu walnego zgromadzenia spółki akcyjnej nie jest w stanie przedłożyć dokumentów wykazujących, że w danych okolicznościach zadziała tenże organ, notariusz ma obowiązek odmówić dokonania takiej czynności na podstawie art. 81 pr. not. W przeciwnym wypadku naraża się na poniesienie odpowiedzialności za popełnienie przestępstwa przekroczenia uprawnień bądź niedopełnienia obowiązku przez funkcjonariusza publicznego.

Wykaz literatury

- Cieślak M., *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1994.
- Gierat A., *Korporacyjne uprawnienia kontrolne wspólników spółek kapitałowych*, TNOiK, Toruń 2010.
- Giezek J., *Odpowiedzialność karna notariusza w świetle art. 231 kodeksu karnego*, „Rejent” 2006, nr 3.
- Giezek J., [w:] M. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2007.
- Grochowski M., [w:] K. Osajda (red.), *Prawo o notariacie. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Jarocho A., *Powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki kapitałowej*, TNOiK, Toruń 2010.
- Kidyba A., *Komentarz aktualizowany do art. 301–633 Kodeksu spółek handlowych*, 2020, Lex.
- Klak C.P., *Notariusz a przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów*, „Nowy Przegląd Notarialny” 2012, nr 4(54).
- Krysiak A., [w:] Z. Jara (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2020.
- Marek A., *Prawo karne*, C.H. Beck, Warszawa 2008.
- Nowacki A., *Znaczenie wpisu do księgi akcyjnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2019, nr 4.
- Oczkowski T., *Znaczenie prawne koncepcji uchwał nieistniejących w praktyce funkcjonowania spółek kapitałowych – rozważania w kontekście możliwości „wrogię” przejęcia kontroli nad publiczną spółką akcyjną*, [w:] A. Kidyba, M. Michalski (red.), *Spółki Skarbu Państwa na rynku kapitałowym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Oleszko A., *Prawo o notariacie. Komentarz. Część II*, t. I: *Art. 79–91*, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Sołtysiński S., [w:] S. Sołtysiński (red.), *Prawo spółek kapitałowych*, seria: System Prawa Prywatnego, t. XVIIIB, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Szereda A.J., *Czynności notarialne. Komentarz do art. 79–112 Prawa o notariacie*, C.H. Beck, Warszawa 2018.
- Szumański A., [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Wieczerzyńska B., *Rejestr akcjonariuszy niepublicznych spółek akcyjnych i komandytowo-akcyjnych*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2020, t. XXVI.

Wróbel M., *Lojalność członków organów kolegialnych w spółkach kapitałowych*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2020, nr 3(24).

Żółtek S., *Prawo karne gospodarcze w aspekcie zasady subsydiarności*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.

Summary

The issue of criminal assessment of preparation of protocol of the general meeting of the non-public joint stock company with the participation of the persons without the right to vote

Keywords: law, protocol of the general meeting of the joint stock company, persons authorized to participate and vote in such meeting, the notary obligations and responsibility.

The purpose of the article is to analyze and present an opinion on the role of the notary in assessing whether the event recorded by him is a general meeting of a joint-stock company, and what means the necessity of acting persons or entities empowered to vote in such meeting. According to the authors, the role of a notary is much greater than being only the recorder. Notary duty is also verification of the status of acting and voting persons. Breaching this duty shall result in potential criminal responsibility.